

Інтеграційні процеси між банками та іншими фінансовими структурами

Сергій Дмитрович Богма,

аспірант кафедри банківської справи

ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України» (м. Суми)

Анотація. Досліджено особливості консолідації банківського капіталу та інтеграційних процесів за участі банків, представлено основні відмінності між поняттями «консолідація» та «інтеграція». Узагальнено типи інтеграційних об'єднань між банками та іншими фінансовими структурами, виокремлено позитивні і негативні сторони їх утворення.

Ключові слова: консолідація, злиття і поглинання, інтеграція, банк, страхова компанія, інститут спільного інвестування, фінансово-промислова група.

Вступ. Консолідаційні процеси в банківських системах різних країн світу набули поширення, ураховуючи їх проведення як на національному, так і на міжнародному рівнях. Досить часто консолідацію капіталу шляхом злиття і поглинання компаній (банків) визначають як одне з джерел збільшення концентрації капіталу в банківській системі та можливість підвищити мінімальний рівень адекватності капіталу в цілому по системі. Водночас, поширення набувають інтеграційні процеси між банками та іншими фінансовими структурами, які передбачають об'єднання певних зусиль і ресурсів для взаємовигідного функціонування учасників інтеграційного об'єднання. Найбільш поширеною на нинішній день є інтеграція банків зі страховими компаніями, інститутами спільного інвестування, а також участь банків у фінансово-промислових групах. Зважаючи на поширеність різноманітних типів інтеграції банків із фінансовими структурами, актуальності набуває дослідження особливостей таких об'єднань банків поряд із консолідаційними процесами за їхньою участю.

Дослідження консолідаційних та інтеграційних процесів у банківській системі знайшли широке відображення у працях вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема О. І. Барановського, Т. А. Васильєвої, Л. Ю. Сисоєвої, О. Г. Сподаревої, В. В. Кучеренко, Ю. М. Воробйова, К. І. Старовойта і багатьох інших.

Однак, попри їхній вагомий внесок у розробку окресленої тематики, ще невирішеними залишаються питання обґрунтування конкретних типів інтеграційних об'єднань між банками та іншими фінансовими структурами, виділення їхніх особливостей і наслідків інтеграції для учасників.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження вітчизняного і зарубіжного досвіду консолідації банківського капіталу та інтеграції банків з іншими фінансовими структурами, а також узагальнення особливостей найбільш поширених інтегративних об'єднань за участі банків.

Результати. Дослідження наукового підґрунтя консолідаційних процесів та участі в них банків слід розпочинати з аналізу основних понять цього питання.

Проаналізувавши низку визначень, які нам надають словники [1–3], можна підсумувати, що поняття «консолідація» трактується досить різноманітно.

Ураховуючи мету нашого дослідження, консолідаційні процеси розглядаються між банками, а тому під поняттям «консолідація» будемо розглядати злиття чи об'єднання двох або більше банків.

Схоже трактування поняття «консолідація» можемо знайти в іноземних джерелах [4; 5], згідно з якими консолідація – це об'єднання активів, капіталів, зобов'язань та операційних рахунків двох або більше компаній в одну через продаж, злиття, передання прав власності.

Таким чином, під консолідацією в нашому дослідженні будемо розуміти об'єднання двох або більше банків, яка може передбачати як об'єднання капіталів, так і об'єднання активів, фінансових ресурсів, зобов'язань та ін.

Досить близьким до поняття «консолідація» є поняття «інтеграція». Проаналізувавши його визначення, що надають нам економічні словники [1–3], можна зробити висновок про схожість цих понять. Ці поняття означають об'єднання компаній для досягнення певних цілей, у тому числі об'єднання їхніх капіталів. Однак поняття «консолідація» частіше вживається авторами саме для означення процесів об'єднання капіталів компаній (банків), а не для означення об'єднання компаній (банків) з метою координації своїх дій, спільного використання ресурсів, зняття взаємних бар'єрів, створення взаємовигідних умов для здійснення діяльності, що, у свою чергу, передбачає об'єднання окремих спеціалізованих елементів у єдину систему. Останні ознаки найбільш повно характеризують явище «інтеграція». Тому будемо вживати поняття «консолідація» та «інтеграція» як взаємодоповнювані та взаємозалежні лише в разі, коли об'єднання компаній (банків) передбачає об'єднання їхніх капіталів.

Слід також додати, що інтеграція означає переважно об'єднання банків з іншими небанківськими фінансовими інститутами, тобто з економічними суб'єктами, які спеціалізуються на нетрадиційних для банку видах послуг та продуктів. У зв'язку з цим, поряд із дослідженням консолідації банків між собою, вважаємо за доцільне розглянути форми і види об'єднання банків з іншими фінансовими установами, зокрема взаємодію банків зі страховими компаніями, інститутами спільного інвестування та участь банків у фінансово-промислових групах (рис.).

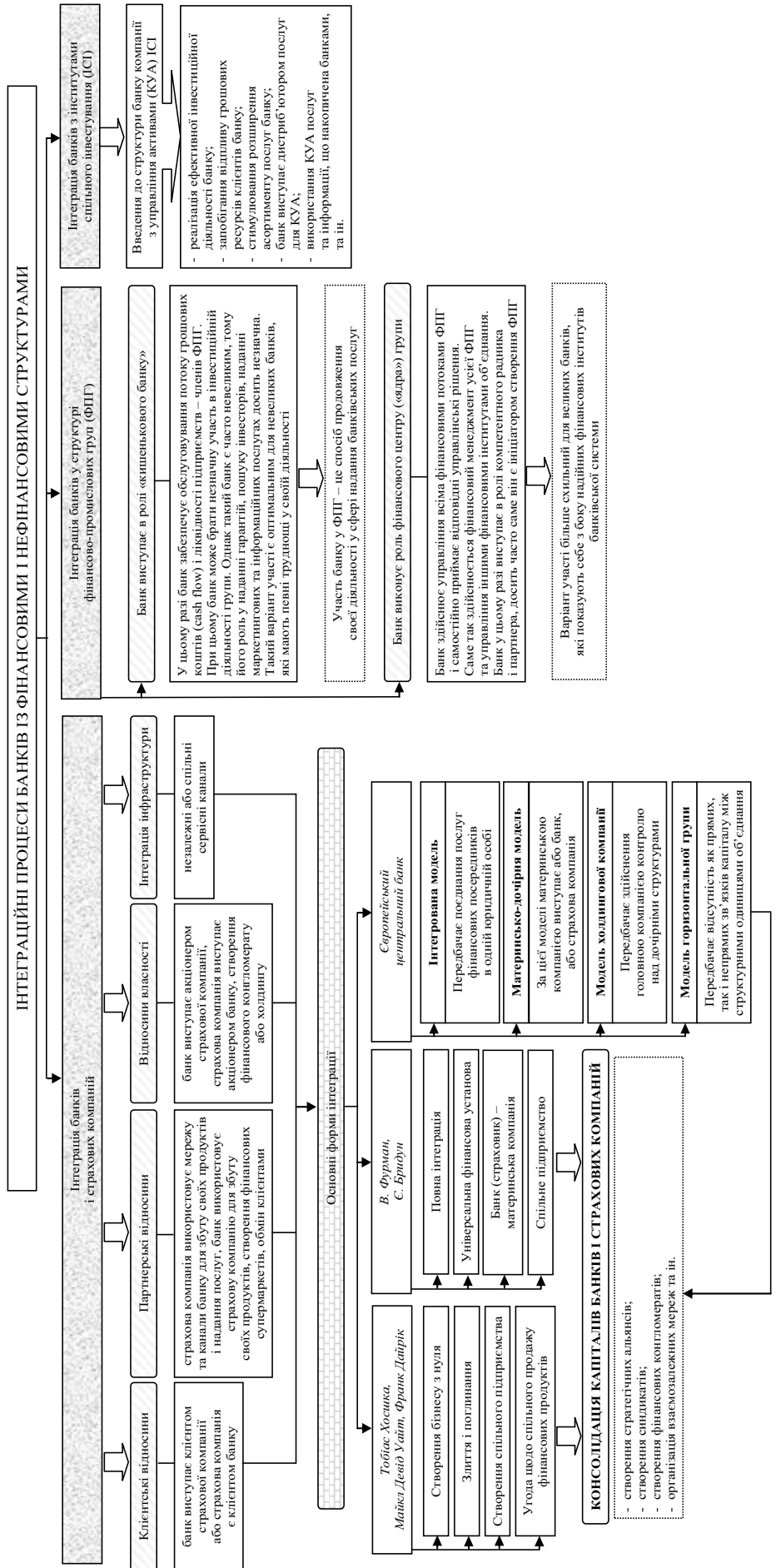

Рис. Інтеграція банків із фінансовими і нефінансовими структурами
Примітка. Складено на основі [6–11]

Як видно з *рис.*, інтеграція банків і страхових компаній має безліч форм та відповідно створює низку переваг для обох сторін, які наведено в *табл. 1* [9].

Таблиця 1
Переваги інтеграції банків і страхових компаній [9]

Для банків	Для страхових компаній
Загальні	
Ефект масштабу, ефект охоплення та ефект «синергії», можливість об'єднання персоналу і технічних засобів, які використовуються для управління та оцінювання ризиків, диверсифікація фінансових ризиків, можливість створення уніфікованої фінансової торговельної марки	
Специфічні	
Забезпечення додаткової гарантії стійкості і надійності; модифікація власних продуктів; передавання власних ризиків страховикам; робота з надійним партнером для страхування застав; управління резервами страхової компанії; просування банківських продуктів через страхову компанію; залучення стабільних довгострокових ресурсів	Використання банківських каналів збуту для продажу страхових продуктів; просування страхових продуктів новому сегменту споживачів, готових отримувати фінансові послуги; страхування власних ризиків банку; операції страхування з клієнтами банку, постійні страхові премії, мінімізація витрат; удосконалення інноваційних технологій

Об'єднання банківського і страхового капіталів зумовлює концентрацію капіталу в одній структурній одиниці. А будь-яке об'єднання із часом набуває певних ризиків. Ці ризики в майбутньому можуть вплинути на виокремлення окремих частин об'єднання і спричинити розвал такої установи. Тобто незважаючи на низку істотних переваг консолідації капіталів банків і страховиків, інтеграція цих установ значно впливає на стабільність фінансової системи, оскільки концентрація капіталу та ризиків цих суб'єктів може становити загрозу в макроекономічному аспекті [12].

Беручи до уваги значну кількість форм взаємодії банків і страхових компаній, інтеграція цих складових банківської системи через об'єднання капіталів, на наш погляд, є найбільш ефективною і доцільною. Це пояснюється тим, що в сучасних умовах глобалізації та інтернаціоналізації фінансових відносин посилення конкуренції як на міжнародному, так і на національному рівнях, консолідація капіталів банків і страховиків (які є близькими за фінансовою спрямованістю своєї діяльності) дає змогу досягати конкурентних позицій, забезпечувати фінансову стійкість, отримувати перспективи щодо зростання і протистояти фінансовим кризам.

Поряд з інтеграцією банків і страхових компаній, на нинішній день активно розглядається роль банків у структурі фінансово-промислових груп (ФПГ), у яких банк може займати провідну роль. Зазначимо, що участь банку у ФПГ відкриває для нього можливість, перш за все, створити умови для подальшого його функціонування і стабільної діяльності. Тому банки намагаються стати учасниками будь-яких ФПГ, при цьому у взаємодії з промисловими та фінансовими учасниками ФПГ зацікавлені як великі, так і малі й середні банки.

Створення ФПГ дає змогу досягти значного ефекту від взаємодії фінансових, промислових і торговельних

структур. Використовуючи кошти різних структур, що не пов'язані з промисловістю (інші фінансові інститути, що входять до ФПГ), банки мають можливість розширювати свою фінансову базу, застосовувати весь спектр фінансових послуг, здійснювати всі можливі банківські операції та використовувати різні фінансові інструменти [6; 11; 13; 14]. Інтеграція банків у ФПГ має певний ряд переваг і недоліків, що відображені в *табл. 2*.

Таблиця 2
Основні переваги і недоліки інтеграції у ФПГ для банків [6; 11; 13; 14]

Переваги	Недоліки
Збільшення фінансової бази за допомогою розширення клієнтської бази; залучення більшої суми коштів за допомогою відкриття розрахункових рахунків усім учасникам (членам) бізнес-групи; забезпечення чіткого процесу погашення коротко- і довгострокових позик; забезпечення високого рівня поінформованості про фінансовий стан, очікувані платежі та рух грошових коштів	Неможливість уникнути формування кредитно-інвестиційного портфеля банку зі зниженими відсотковими ставками; виникнення можливих проблем у процесі залучення додаткових фінансових ресурсів для інвестування великих проектів (у разі, якщо учасників ФПГ багато, а розміри банку не можуть задовольнити потреби розвитку бізнес-групи); банкам важко контролювати дотримання економічних нормативів, що встановлюються зовнішнім регулятором; можливість появи додаткових ризиків через кризові ситуації на фінансовому або товарному ринку

Як форма інтеграції капіталів банку і промислових підприємств, ФПГ характеризується різними формами та видами виникнення. Цей процес не має закінченого характеру і постійно перебуває в динамічному розвитку. Тому структура, склад учасників, форма управління бізнес-групою визначаються індивідуально і залежно від стану та умов виробництва. Однак найбільш поширеними варіантами участі банків у ФПГ є такі: банк виступає «обслуговуючим центром» або банк є «ядром» фінансової групи (див. *рис.*).

Зазначимо, що стратегія, яку проводять промислові та банківські ФПГ, суттєво відрізняється. Відмінність полягає у схильності до ризику при здійсненні своєї діяльності, поведінки маркетингу при географічному розширенні, джерелах поповнення обігових коштів та ін. Безперечно, найбільш стійкими і потужними будуть ті ФПГ, ініціатором створення яких виступає банк, який проводитиме свою діяльність, уникаючи значних ризиків, оцінюватиме маркетингові можливості більш точно та обережно, матиме змогу акумулювати необхідні фінансові ресурси для поповнення обігових коштів бізнес-групи та забезпечення її подальшого зростання і прибуткової діяльності [6; 7; 11].

Таким чином, можна зробити висновок, що консолідація банківського і промислового капіталу може забезпечити стабільність та ефективність функціонування як банківського, так і промислового секторів. Однак для створення реально стійкого і потужного об'єднання банк має провести велику організаційну роботу, оцінити своє становище на ринку і визначити форму участі в цьому об'єднанні.

Уваги заслугоує й дослідження взаємодії банків з інститутами спільного інвестування (ІСІ). У розвинених країнах ІСІ та банки виступають основними учасниками інвестиційного ринку, тому питання їхньої інтеграції на сьогодні є досить актуальним.

Основна роль у діяльності ІСІ належить компаніям з управління активами (КУА), які вирішують майже всі питання: звітність фондів, бухгалтерський облік, управління структурою і складом активів. Як показує практика, банки прагнуть вводити до своєї структури КУА ІСІ. Це надає переваги як банку, так і ІСІ (див. рис.).

Попри достатню ефективність співпраці банків та ІСІ, у деяких країнах із певних причин поширеною практикою є встановлення законодавчих обмежень на

частку, якою може володіти банк в ІСІ, вибір видів ІСІ, у діяльності яких банк може брати участь, управління активами ІСІ [8; 10].

Висновки. Таким чином, бачимо, що банки беруть активну участь у консолідаційних процесах не лише між собою, а й з іншими фінансовими інститутами, серед яких страхові компанії, ФПГ та ІСІ. Найчастіше беруть участь в інтеграції з банками і показують достатню ефективність і доцільність таких об'єднань.

Безумовно, найбільш складним серед усіх проаналізованих типів інтегративних об'єднань за участі банків виступає створення ФПГ. Проте в сучасних умовах розвитку фінансових ринків інші типи інтеграції банків із фінансовими інститутами також заслуговують на увагу і займають важливе місце в діяльності банків.

Список використаної літератури

1. Борисов А. Б. Большой экономический словарь / А. Б. Борисов. – Изд. 2-е, перераб. и дополн. – М.: Книжный мир, 2007. – 860 с.
2. Большой экономический словарь / под ред. А. Н. Азрилияна. – 4-е изд., дополн. и перераб. – М.: Институт новой экономики, 1999. – 1248 с.
3. Словарь современных экономических и правовых терминов / авт. состав: В. Н. Шимов, А. Н. Тур, Н. В. Стах и др.; под ред. В. Н. Шимова и В. С. Каменкова. – Мн.: Амалфея, 2002. – 816 с.
4. What is consolidation? Definition and meaning [Electronic resource] / Consolidation. – Access mode : <http://www.investorwords.com>.
5. Business dictionary [Electronic resource] / The American Heritage® Dictionary of Business Terms. – Access mode : <http://business.yourdictionary.com>.
6. Барановський О. І. Сутність і різновиди фінансово-промислових корпоративних об'єднань / О. І. Барановський, В. Г. Барановська // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2008. – № 3. – С. 132–140.
7. Бондарчук М. К. До питання ролі банківських установ у фінансуванні ПФГ / М. К. Бондарчук, О. І. Кобилецька // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2010. – № 1. – С. 123–129.
8. Васильєва Т. А. Співпраця банків та ІСІ в Україні – законодавчі обмеження / Т. А. Васильєва // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. тез доп. XI Всеукр. наук.-практ. конф. (30–31 жовтня 2008 р.) : у 2-х т. / ДВНЗ «УАБС НБУ». – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – Т. 1. – С. 23–25.
9. Сисоева Л. Ю. Взаємодія банків та інститутів спільного інвестування в Україні: проблеми та перспективи / Л. Ю. Сисоева // Механізм регулювання економіки. – 2008. – № 3. – Т. 2. – С. 267–271.
10. Сподарева О. Г. Інтеграційні процеси в розвитку банківсько-страхових структур України / О. Г. Сподарева // Наукові праці МАУП. – 2010. – № 3. – С. 45–49.
11. Шушакова А. Г. Банк как финансовый институт ФПГ – управление или подчинение [Электронный ресурс] / А. Г. Шушакова // Электронный научный журнал «Нефтегазовое дело». – 2006. – Режим доступа : http://www.ogbus.ru/authors/Shushakova/Shushakova_1.pdf.
12. Кучеренко В. В. Питання інтеграції капіталів банків та страхових компаній / В. В. Кучеренко // Вісник ЧТЕІ. – 2011. – № 2. – С. 317–327.
13. Воробйов Ю. М. Інтеграція капіталів учасників фінансово-промислових груп / Ю. М. Воробйов // Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції. – 2009. – № 1. – С. 14–19.
14. Старовойт К. І. Взаємодія банківського та промислового капіталу у складі промислово-фінансової групи / К. І. Старовойт // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. пр. / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми, 2005. – Т. 13. – С. 135–141.

Summary. In the paper consolidation and integration processes in the banking system with the participation of banks are researched. The main differences between the concepts of «consolidation» and «integration» are provided. Particularly, consolidation is mainly the merger of banks' capitals and integration is mainly the amalgamation of financial resources, mutually beneficial circumstances to do business, coordination of joint actions etc. The author researched main types of integration with the participation of banks: with insurance companies, co-investment companies and bank's participation in financial and industrial groups. The main peculiarities of different types of integration with the participation of banks, their advantages and disadvantages are determined.

Keywords: consolidation, mergers and acquisitions, integration, bank, insurance company, co-investment company, financial and industrial group.